

สรุปผลการวิจัย อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์ภาพวาดระบายสี ของเด็กกำพร้า อายุ 7 ถึง 9 ปี ในสถานสงเคราะห์ สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย" สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของเด็กกำพร้าอายุ 7 ถึง 9 ปี ในด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. การวาดภาพคน
2. การจัดพื้นที่
3. การใช้สี
4. การออกแบบ ตกแต่งรายละเอียด

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเด็กกำพร้าอายุ 7 ถึง 9 ปี ในสถานสงเคราะห์ สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย จำนวน 63 คน โดยแบ่งออกได้ดังนี้

1. เด็กกำพร้าอายุ 7 ถึง 9 ปี ที่อยู่ในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านปากเกร็ด จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นชายทั้งหมด

2. เด็กกำพร้าอายุ 7 ถึง 9 ปี ที่อยู่ในสถานสงเคราะห์เด็กหญิง บ้านราชวิถี จำนวน 33 คน ซึ่งแยกออกเป็น เด็กชาย จำนวน 12 คน และ เด็กหญิง จำนวน 21 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามหลักทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ โลเวนเฟลด์ และได้ทดสอบค่าความเที่ยงด้วยวิธีของ คูเดอร์ ริชาร์ดสัน จากสูตร KR-20 ซึ่งโครงสร้างของเครื่องมือมีทั้งหมด 4 รายการ คือ

รายการที่ 1 แบบสอบถาม : แนวทางการสัมภาษณ์สถานภาพส่วนตัวของเด็กกำพร้า อายุ 7 ถึง 9 ปี

รายการที่ 2 คำสั่งให้วาดภาพระบายสีซึ่งแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อดังนี้คือ

1. คำสั่งให้วาดภาพระบายสี เรื่อง "ตัวฉัน" (ใช้เวลา 30 นาที)
2. คำสั่งให้วาดภาพระบายสี เรื่อง "ฉันรับประทานอาหารกับเพื่อน ๆ" (ใช้เวลา 35 นาที)

รายการที่ 3 คำอธิบายลักษณะพัฒนาการทางศิลปะ ในด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กอายุ 7 ถึง 9 ปี ตามทฤษฎีของ โลเวนเฟลด์

รายการที่ 4 แบบประเมินพัฒนาการทางศิลปะ ในด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กอายุ 7 ถึง 9 ปี ตามทฤษฎีของ โลเวนเฟลด์

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

1. ใช้เวลาทำความเข้าใจคุ้นเคยกับกลุ่มประชากรโดยเข้าไปเป็นครูช่วยสอน พร้อมทั้งทำการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพส่วนตัวของเด็กกำพร้าจนเสิร์ฟจีน แล้ว หลังจากนั้นจึงนำเครื่องมือไปทดสอบตามวันและเวลาที่ได้กำหนดไว้

2. เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ คือ

2.1 เก็บรวบรวมผลงานภาพวาดระบายสีของเด็กกำพร้าทั้งหมด จำนวน 126 ภาพ ซึ่งแบ่งออกเป็นภาพวาดระบายสีของเด็กกำพร้าใน สถานสงเคราะห์เด็กชาย บ้านปากเกร็ด จำนวน 60 ภาพ และเป็นภาพวาดระบายสี ของเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์เด็กหญิง บ้านราชวิถี จำนวน 66 ภาพ

2.2 นำผลงานภาพวาดระบายสีของเด็กกำพร้าทั้งหมดเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อทำการวิเคราะห์ผลโดยใช้เกณฑ์พิจารณาตัดสิน จาก 3 ใน 5 ท่าน

3. การวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของเด็กกำพร้าได้แบ่งการวิเคราะห์ ออกเป็น 2 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1 วิเคราะห์เฉพาะการวาดภาพคน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทำการ วิเคราะห์จากภาพวาดในหัวข้อเรื่อง "ตัวฉัน"

ครั้งที่ 2 วิเคราะห์ทั้งด้านการจัดพื้นที่ การใช้สีและการออกแบบ ตกแต่งรายละเอียด ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทำการวิเคราะห์จากภาพวาดในหัวข้อเรื่อง "ฉันรับประทานอาหารกับเพื่อน ๆ"

4. นำผลการวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของเด็กกำพร้าทั้งหมด มาหา ค่าร้อยละ (Percentage) แล้วสรุป อภิปรายผล นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบ ความเรียง

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปผลการวิจัย ด้านสถานภาพส่วนตัว และด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กกำพร้าได้ดังนี้ คือ

1. ด้านสถานภาพส่วนตัว ซึ่งจากการวิเคราะห์ผลข้อมูลต่าง ๆ ของเด็กกำพร้าอายุ 7 ถึง 9 ปี พอสรุปได้ว่า
 - 1.1 พฤติกรรมการเรียน พบว่าเด็กกำพร้าบางส่วนมีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ (ร้อยละ 31.75) และมีปัญหาด้านการอ่านและเขียน (ร้อยละ 30.16)
 - 1.2 สถานภาพส่วนตัว พบว่าเด็กกำพร้าจำนวนเกินกว่าครึ่งชอบการวาดภาพระบายสีมากที่สุด (ร้อยละ 53.97)
 - 1.3 การวางแผนเป้าหมายในอนาคต พบว่าเด็กกำพร้าต้องการประกอบอาชีพตำรวจ ทหาร มากที่สุด (ร้อยละ 33.33)
 - 1.4 สิ่งที่ยากมีและอยากได้มากที่สุด พบว่าเด็กกำพร้าอยากได้ของเล่นมากที่สุด (ร้อยละ 31.75)

2. ด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กกำพร้า อายุ 7 ถึง 9 ปี ในสถานสงเคราะห์ สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย พบว่าเด็กกำพร้าอายุ 7 ถึง 9 ปี สามารถแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพคน การจัดพื้นที่ และการออกแบบ ตกแต่งรายละเอียด เป็นไปตามพัฒนาการทางศิลปะที่อยู่ในขั้นการวาดภาพอย่างมีรูปแบบเป็นของตนเอง (Schematic Stage) ของโลเวนเฟลด์ ยกเว้นด้านการใช้สีเท่านั้น ที่พบว่าเด็กกำพร้าอายุ 7 ถึง 9 ปี ส่วนใหญ่ไม่สามารถแสดงออกได้ตรงตามเกณฑ์ดังกล่าว

ลักษณะภาพวาดระบายสีของเด็กกำพร้าอายุ 7 ถึง 9 ปี แสดงออกโดย
ส่วนรวม จะมีลักษณะดังนี้คือ

1. ด้านการวาดภาพคน พบว่า เด็กกำพร้าทั้งหมดแสดงออกในด้านนี้
โดยการวาดภาพคนเฉพาะด้านหน้า (หน้าตรง) (ร้อยละ 100.00) และมีบางส่วน
ประมาณเกินครึ่งแสดงออกโดยการวาดภาพเป็นแบบสองมิติ (ร้อยละ 49.21)
นอกจากนี้มีบ้างเพียงเล็กน้อย แสดงออกโดยการวาดภาพแบบมองเห็นภายใน
(x-ray) (ร้อยละ 23.81)

2. ด้านการจัดพื้นที่ พบว่า เด็กกำพร้าส่วนใหญ่แสดงออกด้านนี้ โดย
การวาดภาพเป็นแบบสองมิติ (ร้อยละ 82.54) และมีบ้างเพียงเล็กน้อย แสดงออก
โดยการวาดภาพแบบมองเห็นภายใน (x-ray) (ร้อยละ 23.81)

3. ด้านการใช้สี เด็กกำพร้าเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่สามารถแสดงออก
ในด้านนี้ได้ คือ สามารถแสดงออกทางลักษณะการใช้สีได้ใกล้เคียงกับสีของวัตถุ
ตามที่ตามองเห็น (ร้อยละ 38.10) และมีแบบการใช้สีเป็นของตนเอง
(ร้อยละ 38.10)

4. ด้านการออกแบบ ตกแต่งรายละเอียด พบว่าเด็กกำพร้าจำนวนมาก
พอสมควรแสดงออกในด้านนี้โดยการใช้สัญลักษณ์ซ้ำ ๆ แสดงจังหวะในการออกแบบ
(ร้อยละ 68.25)

ลักษณะภาพวาดระบายสีที่เด็กกำพร้าอายุ 7 ถึง 9 ปี แสดงออกโดยจำแนก
ตามเพศมีดังนี้ คือ

1. ด้านการวาดภาพคนพบว่า เด็กกำพร้าชายทั้งหมดแสดงออกในด้านนี้
โดยการวาดภาพคนเฉพาะด้านหน้า (หน้าตรง) (ร้อยละ 100.00) และมีบางส่วน
จำนวนเกินกว่าครึ่ง แสดงออกโดยการวาดเส้นผ่าโดยใช้รูปทรงเรขาคณิตแทน
(ร้อยละ 59.53) ซึ่งเด็กกำพร้าหญิงทั้งหมดก็แสดงออกในด้านนี้โดยการวาดภาพคน
เฉพาะด้านหน้า (หน้าตรง) (ร้อยละ 100.00) เช่นเดียวกันและส่วนน้อยแสดงออก
โดยการวาดเส้นผ่าโดยใช้รูปทรงเรขาคณิตแทน (ร้อยละ 28.57)

2. ด้านการจัดฟันที่ พบว่า เด็กกำพร้าชายส่วนมาก แสดงออกในด้านนี้ โดยการวาดภาพเป็นแบบสองมิติ (ร้อยละ 78.57) และส่วนน้อยแสดงออกโดยการ วาดภาพแบบมองเห็นภายใน (x-ray) (ร้อยละ 26.19) ซึ่งเด็กกำพร้าหญิง ส่วนใหญ่ก็แสดงออกในด้านนี้โดยการวาดภาพเป็นแบบสองมิติ (ร้อยละ 90.48) และมีบ้างเพียงเล็กน้อยแสดงออกโดยการวาดภาพแบบมองเห็นภายใน (x-ray) (ร้อยละ 19.04)

3. ด้านการใช้สี พบว่า เด็กกำพร้าทั้งชายและหญิงเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ที่สามารถแสดงออกในด้านนี้ คือ สามารถแสดงออกทั้งการใช้สีได้ใกล้เคียงกับสีของ วัตถุตามที่ตามองเห็น (ร้อยละ 38.09) และมีแบบการใช้สีเป็นของตนเอง (ร้อยละ 38.09)

4. ด้านการออกแบบ ตกแต่งรายละเอียด พบว่าเด็กกำพร้าชายส่วนมาก แสดงออกในด้านนี้โดยการใช้สัญลักษณ์ซ้ำ ๆ แสดงจังหวะในการออกแบบ (ร้อยละ 76.19) ซึ่งเด็กกำพร้าหญิงจำนวนเกินกว่าครึ่ง ก็แสดงออกในด้านนี้โดย การใช้สัญลักษณ์ซ้ำ ๆ แสดงจังหวะในการออกแบบ (ร้อยละ 52.38)

ลักษณะภาพวาดระบายสีที่เด็กกำพร้าอายุ 7 ถึง 9 ปี แสดงออกโดย จำแนกตามสถานสงเคราะห์ มีดังนี้ คือ

1. ด้านการวาดภาพคน พบว่า เด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์เด็กชาย บ้านปากเกร็ดทั้งหมด แสดงออกในด้านนี้โดยการวาดภาพคนเฉพาะด้าน(หน้าตรง) (ร้อยละ 100.00) และครึ่งหนึ่งแสดงออกโดยการเน้นส่วนที่มีความสำคัญด้วย ขนาดที่ใหญ่ สิ่งที่เห็นว่าไม่สำคัญจะไม่เขียนรายละเอียด (ร้อยละ 50.00) ซึ่ง เด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์เด็กหญิง บ้านราชวิถีทั้งหมด ก็แสดงออกในด้านนี้ โดยการวาดภาพคนเฉพาะด้านหน้า (หน้าตรง) (ร้อยละ 100.00) เช่นเดียวกัน และส่วนน้อยแสดงออกโดยการวาดเสื้อผ้าโดยใช้รูปทรงเรขาคณิตแทน (ร้อยละ 36.36)

2. ด้านการจัดฟันที่ พบว่า เด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์เด็กชาย บ้านปากเกร็ดส่วนมาก แสดงออกในด้านนี้ โดยการวาดภาพเป็นแบบสองมิติ (ร้อยละ 76.67) และส่วนน้อยแสดงออกโดยการวาดภาพผสมผสานระหว่าง ภาพที่มีลักษณะมองจากข้างบนและภาพด้านข้าง (ร้อยละ 30.00) ซึ่งเด็กกำพร้าใน สถานสงเคราะห์เด็กหญิง บ้านราชวิถีส่วนใหญ่ ก็แสดงออกในด้านนี้โดยการวาดภาพ เป็นแบบสองมิติมากที่สุด (ร้อยละ 87.88) และมีบ้างเพียงเล็กน้อย แสดงออกโดย การวาดภาพแบบมองเห็นภายใน (x-ray) (ร้อยละ 12.12)

3. ด้านการใช้สี พบว่า เด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์เด็กชาย บ้านปากเกร็ด และในสถานสงเคราะห์เด็กหญิง ราชวิถี จำนวนไม่ถึงครึ่งที่สามารถ แสดงออกในด้านนี้ คือ สามารถแสดงออกทางลักษณะการใช้สีได้ใกล้เคียงกับสีของ วัตถุตามที่ตามองเห็นและมีแบบการใช้สีเป็นของตนเอง (ร้อยละ 40.00 ของ สถานสงเคราะห์เด็กชาย บ้านปากเกร็ด และร้อยละ 36.36 ของสถานสงเคราะห์ เด็กหญิง บ้านราชวิถี)

4. ด้านการออกแบบ ตกแต่งรายละเอียด พบว่า เด็กกำพร้าใน สถานสงเคราะห์เด็กชาย บ้านปากเกร็ด และในสถานสงเคราะห์เด็กหญิง บ้านราชวิถี ส่วนมากแสดงออกในด้านนี้ โดยการสัญลักษณ์ซ้ำ ๆ แสดงจังหวะใน การออกแบบ (ร้อยละ 70.00 ของสถานสงเคราะห์เด็กชาย บ้านปากเกร็ดและ ร้อยละ 66.67 ของสถานสงเคราะห์เด็กหญิง บ้านราชวิถี)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของเด็กกำพร้า อายุ 7 ถึง 9 ปี ในสถานสงเคราะห์ สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ได้แบ่ง ประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวและพัฒนาการทางศิลปะใน ด้านการวาดภาพระบายสี ดังนี้

1. สถานภาพส่วนตัว จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่า เด็กกำพร้า จำนวนมากเกินกว่าครึ่งชอบการวาดภาพระบายสีมากที่สุด จึงสามารถอธิบายได้ว่า

ตามธรรมชาติของเด็กในวัยนี้ชอบการวาดภาพระบายสี ซึ่งสอดคล้องกับ เลิศ อานันทนะ (เลิศ อานันทนะ 2532 : 138) ที่กล่าวว่า เด็กชอบการวาดภาพระบายสีเพราะธรรมชาติของเด็กนั้นพอใจที่จะขีดเขียนอยู่ตลอดเวลา โดยเด็กส่วนใหญ่จะชอบขีดเขียนไปตามพื้นดิน พื้นทรายหรือแม้แต่กระจกที่มีฝุ่นจับ เป็นต้น

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าการจัดประกวดภาพวาดระบายสีทุก ๆ ครั้ง จะมีเด็ก ๆ ที่ให้ความสนใจส่งผลงานของตนเข้าร่วมด้วยเป็นจำนวนมาก สิ่งนี้พอจะสรุปได้ว่า การวาดภาพระบายสีเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่เด็ก ๆ ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก

2. พัฒนาการทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีจากผลการวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีในด้านต่าง ๆ โดยภาพรวม ปรากฏผล ดังนี้ คือ

2.1 การวาดภาพคน พบว่า เด็กกำพร้าทั้งหมด แสดงออกในด้านนี้ โดยการวาดภาพคนเฉพาะด้านหน้า (หน้าตรง) ซึ่งเป็นไปตามพัฒนาการทางศิลปะที่อยู่ในขั้นการวาดภาพอย่างมีรูปแบบเป็นของตนเอง (Schematic Stage) ของโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) และตรงกับที่ ลาร์ด์ (Lark 1967 : 7-8 และ ลินเดอร์แมน (Linderman, 1974 : 20) กล่าวว่าเมื่อเด็กวาดภาพคนระยะแรกมักจะวาดด้านหน้า รวมทั้งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นัยนา คณานุรักษ์ (นัยนา คณานุรักษ์ 2530 : 88-90 และ สมสมร ภู่ประกร 2530 : 59) ซึ่งศึกษาการวาดภาพของเด็กตามทฤษฎีของ โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) และพบว่าเด็กอายุ 7 ถึง 9 ปี จะมีพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในขั้นการวาดภาพอย่างมีรูปแบบเป็นของตนเอง (Schematic Stage) นอกจากนี้เด็กกำพร้าส่วนมากยังแสดงออกโดยการวาดมือ แขน ขาและเท้าผิดไปจากลักษณะของความจริง ซึ่งเป็นไปตามพัฒนาการทางศิลปะที่อยู่ในขั้นวาดภาพอย่างมีรูปแบบเป็นของตนเอง (Schematic Stage) ของ โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) ตรงกับที่ ลาร์ด์ (Lark 1967 : 7-8) กล่าวว่า เมื่อเด็กวาดภาพคน มักวาดสัดส่วนและตำแหน่งในภาพคนไม่ตรงกับความเป็นจริง รวมทั้งยังสอดคล้องกับลินเดอร์แมน (Linderman, 1974 : 20) ที่กล่าวว่า เด็กเล็กมักจะวาดภาพคนโดยเน้นให้เห็นสัดส่วนที่ผิดไปจากความเป็นจริง

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นัยนา คณานุรักษ์ (นัยนา คณานุรักษ์ 2530 : 88-90) และ สมสมร ภู่ประกร (สมสมร ภู่ประกร 2530 : 59) ซึ่งศึกษาการวาดภาพของเด็กตามทฤษฎีของ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) และพบว่า เด็กอายุ 7 ถึง 9 ปี จะมีพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในขั้นการวาดภาพอย่างมีรูปแบบเป็นของตนเอง (Schematic Stage)

ลักษณะที่พบได้อีกก็คือ เด็กกำพร้าบางรายวาดภาพตนเองโดยเลียนแบบภาพยนตร์โทรทัศน์ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ สอดคล้องกับที่ วิรุณ ตั้งเจริญ (วิรุณ ตั้งเจริญ 2532 : 138) กล่าวว่า เด็กมักจะเลียนแบบสิ่งที่ได้พบเห็นมาโดยการวาดภาพไปตามความจำและจินตนาการเพื่อเป็นการบอกกล่าวเรื่องราวที่ผ่านเข้ามาในความรู้สึกนึกคิด

2.2 การจัดพื้นที่ พบว่า เด็กกำพร้าส่วนใหญ่ แสดงออกในด้านนี้ โดยการวาดภาพเป็นแบบสองมิติ ซึ่งเป็นไปตามพัฒนาการทางศิลปะที่อยู่ในขั้นวาดภาพอย่างมีรูปแบบเป็นของตนเอง (Schematic Stage) ตามทฤษฎีของ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) และเด็กกำพร้าบางรายยังมีพัฒนาการข้ามสูงขึ้นไปอยู่ในขั้นการวาดภาพตามความเป็นจริง (The Drawing Realistic) แล้วคือ สามารถวาดภาพที่แสดงความลึกได้อีกด้วย ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า เด็กกำพร้าอายุ 7 ถึง 9 ปีบางราย มีพัฒนาการทางศิลปะในด้านการวาดภาพข้ามขั้นสูงขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมสมร ภู่ประกร (สมสมร ภู่ประกร 2530 : 60) ซึ่งศึกษาการวาดภาพของเด็กตามทฤษฎีของ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) และพบว่าเด็กบางคนที่มีพัฒนาการทางการวาดภาพจัดอยู่ในขั้นการวาดภาพอย่างมีรูปแบบเป็นของตนเอง (Schematic Stage) มีพัฒนาการทางการวาดภาพบางลักษณะข้ามขั้นไปอยู่ในขั้นพัฒนาการที่สูงขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กกำพร้าส่วนมากวาดภาพไปตามความคิดของตนโดยไม่คำนึงถึงความเป็นจริง เช่น คิดว่าคนและสิ่งของอยู่บนพื้น นกบินอยู่บนท้องฟ้าก็จะวาดไปตามที่คิด เมื่อมองดูแล้วจะมีลักษณะคล้ายกับมองมาจากด้านบนบ้าง ด้านหน้าบ้าง และด้านข้างบ้าง ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีของ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld 1987 : 314) ที่ว่า เด็กในวัยเด็กตอนต้นยังไม่สามารถถ่ายทอดภาพได้เหมือนกับความเป็นจริง และยังสอดคล้องกับที่ ครุค (Crook 1984 : 213-221) กล่าวว่าเด็กนั้นมักจะวาดภาพ

ตามที่ได้รับทราบมากกว่าตามที่ตามองเห็น รวมทั้งสอดคล้องกับที่ อ่ำไพ ตีรณสาร (อ่ำไพ ตีรณสาร 2534 : 114) กล่าวว่าคนจำนวนไม่น้อยมีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยข้อมูลและคุณลักษณะประจำตัวของสิ่งนั้น ๆ โดยไม่คำนึงถึงความเป็นจริงทางกายภาพ (Physical reality) ที่ปรากฏ

2.3 การใช้สี พบว่า เด็กกำพร้าส่วนมากไม่สามารถแสดงออกในด้านนี้ได้ตรงตามพัฒนาการทางศิลปะที่อยู่ในขั้นการวาดภาพอย่างมีรูปแบบเป็นของตนเอง (Schematic Stage) ของ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) คงมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ที่สามารถแสดงออกในด้านดังกล่าวได้ คือ สามารถแสดงออกทั้งการใช้สีได้ใกล้เคียงกับสีของวัตถุตามที่ตามองเห็นและมีแบบการใช้สีแทนวัตถุต่าง ๆ เป็นของตนเองอย่างชัดเจน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะเด็กขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ และไม่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับที่ ดำรง วงศ์อุปราช (2529 : 127) และลินเดอร์แมน (Linderman, 1974 : 11, 57) กล่าวว่า ในการสอนศิลปศึกษา สิ่งที่ต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษก็คือ วัสดุ เมื่อต้องการให้เด็กสร้างสรรค์อย่างหลากหลายก็จำเป็นต้องหาวัสดุที่หลากหลายมาให้เด็กเลือกใช้อย่างอิสระ

2.4 การออกแบบ ตกแต่งรายละเอียด พบว่า เด็กกำพร้าจำนวนมากพอสมควร แสดงออกในด้านนี้โดยการใช้สัญลักษณ์ซ้ำ ๆ แสดงจังหวะในการออกแบบ ซึ่งเป็นไปตามพัฒนาการทางศิลปะที่อยู่ในขั้นการวาดภาพอย่างมีรูปแบบเป็นของตนเอง (Schematic Stage) ตามทฤษฎีของ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นัยนา คณานุรักษ์ (นัยนา คณานุรักษ์ 2530 : 88-90) และ สมสมร ภู่ประกร (สมสมร ภู่ประกร 2530 : 59) ซึ่งศึกษาการวาดภาพของเด็กตามทฤษฎีของ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) และพบว่าเด็กอายุ 7 ถึง 9 ปี จะมีพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในขั้นการวาดภาพอย่างมีรูปแบบเป็นของตนเอง (Schematic Stage)

นอกจากนี้ภาพวาดระบายสีของเด็กกำพร้าบางรายยังมีลักษณะที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้ คือ

2.5 เด็กกำพร้าชายในสถานสงเคราะห์เด็กหญิง บ้านราชวิถี มีการแสดงออกในด้านการวาดภาพคนเป็นแบบผสมผสานระหว่างเพศชายกับเพศหญิง คือ วาดภาพคนเพศชาย แต่วาดหน้าตาอย่างผู้หญิงโดยมีการทาปาก ทาแก้ม และใส่รองเท้าของผู้หญิง สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าเด็กไม่สามารถแยกเพศของตนเองออก เพราะได้รับอิทธิพลหรืออยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีแต่ผู้หญิงเป็นจำนวนมากตลอดเวลา ซึ่งวิรุณ ตั้งเจริญ (วิรุณ ตั้งเจริญ 2532 : 250-261) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเด็กเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับ รูดอล์ฟ (Rudolph, 1973 : 55) รวมทั้ง แมคफीและเดก (Mcfee and Dege, 1972 : 208) ที่ว่า ภาพวาดของเด็กนั้นมีความหมายในตัวเอง สามารถบ่งบอกถึงความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเด็กว่ามีลักษณะอย่างไร และยังสอดคล้องกับ ลินเดอร์แมน (Linderman, 1974 : 29) ที่กล่าวว่า ภาพวาดของเด็กจะแสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมของเด็ก

2.6 เด็กกำพร้าที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา จะไม่สามารถแสดงออกโดยการวาดภาพด้วยตนเองได้ ต้องอาศัยการดู หรือการลอกแบบจากเพื่อน ๆ แสดงถึงการขาดความคิดสร้างสรรค์ของตนเองซึ่งสอดคล้องกับที่ โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) และเล็ค อานันทนะ (2529 : 137) กล่าวว่า เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ต่ำมีแนวโน้มคล้อยตามหรือลอกแบบผู้อื่น อย่างไรก็ตาม ภาพคนของเด็กกำพร้าที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ก็ยังมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากกลุ่มเพื่อนอย่างเห็นได้ชัดเจน คือ ศรีษะใหญ่โตหรือเล็กเกินความจริง ท่าทางของคนมีลักษณะผิดปกติ เช่น ศรีษะเอียง ลำตัว แขนและขา ยาวหรือสั้นเกินความจริง การวางตำแหน่งอวัยวะบางส่วนผิดปกติ เช่น แขน ขา ไม่ได้ยึดติดกับลำตัว ขนาดของแขนและขาทั้งสองข้างต่างกันอย่างชัดเจน ลักษณะเช่นนี้แสดงถึงการขาดความมั่นใจในตนเอง วิตกกังวล และหวาดระแวง ต้องการความช่วยเหลือหรือต้องพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับที่ โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) กล่าวว่า เด็กที่มีความผิดปกติทางด้านอารมณ์และจิตใจมักจะวาดภาพผิดจากความเป็นจริง ศรีษะตก เส้นที่วาดจะไม่ติดต่อกัน ขาดตอนเป็นช่วง ๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จีร์คัคคี ส่งแสงขจร (2530) ที่พบว่า เด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์ มักจะวาดสัดส่วนของร่างกายไม่ถูกต้อง เช่น วาดศรีษะใหญ่ผิดความจริงหรือ

ลบเส้นที่วาดไว้เดิมออกแล้ววาดทับลงไปอีก นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กเหล่านี้จะใช้สีอย่างไม่มีเป้าหมาย ขาดความสัมพันธ์กับวัตถุ สีแลดูขาดความสดใส และไม่สามารถวาดภาพในพื้นที่หรือขอบเขตที่กำหนดได้ ลักษณะการระบายสีดูยุ่งเหยิง ถึงความแปรปรวนสลับสนของอารมณ์ตรงกับที่ โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) กล่าวว่า เด็กที่มีอารมณ์พลุ่งพล่าน มักใช้สีโดยปราศจากการควบคุมผลงานไม่สู้เรียบร้อยยุ่งเหยิง ส่วนมากมักวาดไม่เสร็จ

2.7 เด็กกำพร้าที่มีความบกพร่องทางด้านสติปัญญาบางรายยังวาดภาพตัวเองแบบเปลือยโดยเน้นให้เห็นอวัยวะของร่างกายบางส่วน และด้านข้างทั้งสองของภาพตัวเอง มีภาพคน (เพื่อน) คล้าย ๆ กันอยู่ข้างละหนึ่งคน แต่ภาพคน (เพื่อน) จะไม่เด่นเหมือนภาพของตัวเอง เนื่องจากเด็กมีความคิดว่าตนเองสำคัญกว่าใคร ๆ จึงตั้งใจและพิถีพิถันในการวาด รวมทั้งใช้สีเน้นลงไปเพียงเฉพาะภาพของตนเองเท่านั้น ซึ่งการแสดงออกในลักษณะเช่นนี้ ทางจิตวิเคราะห์เชื่อว่า น่าจะเป็นลักษณะของพฤติกรรมแบบถดถอยกลับไปสู่การหลงรักตนเองขั้นปฐมภูมิ (Primary Narcissism) อันเป็นระยะแรกของพัฒนาการทางจิตใจและเพศ ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเด็กอาจไม่ได้รับการตอบสนองอย่างพอเพียง (วีระ ไชยศรีสุข, 2533 : 131)

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีที่ได้กล่าวมาทั้งหมด พอจะสรุปได้ว่า เด็กกำพร้าส่วนใหญ่สามารถแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพคน การจัดพื้นที่ การออกแบบ ตกแต่งรายละเอียด เป็นไปตามพัฒนาการทางศิลปะที่อยู่ในขั้นวาดภาพได้อย่างมีรูปแบบเป็นของตนเอง (Schematic Stage) ของ โลเวนเฟลด์ ยกเว้นด้านการใช้สีเท่านั้น ที่เด็กกำพร้าไม่สามารถแสดงออกได้ตรงตามเกณฑ์ดังกล่าว และยังพบว่าภาพวาดระบายสีของเด็กกำพร้าบางรายแสดงให้เห็นถึงลักษณะพิเศษบางอย่าง ดังนั้นในเรื่องนี้ ครูและหน่วยงานรวมทั้งผู้บริหารหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ควรจะได้ทำความเข้าใจและให้การสนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาศิลปะศึกษาให้กับเด็กกำพร้ามากยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

1. กรมประชาสัมพันธ์ ควรได้ตระหนักถึงคุณค่าของวิชาศิลปศึกษา และประโยชน์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมทางศิลปะ เร่งจัดหาครูหรือบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจและมีความสามารถในด้านนี้มาปฏิบัติหน้าที่ประจำสถานสงเคราะห์ หรือ จัดครูของสถานสงเคราะห์ เข้ารับการอบรมเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาศิลปศึกษา

2. สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตครูควรจะได้เร่งผลิตครูทางสาขาวิชาศิลปศึกษา ที่มีความรู้ความเข้าใจ และมีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมา รับใช้สังคมให้มากกว่านี้ เนื่องจากจำนวนครูที่มีความรู้ความสามารถที่จะมาทำหน้าที่ ช่วยเหลือเด็กกำพร้าเหล่านี้ยังมีไม่พอกับความต้องการ

3. ผู้บริหาร ต้องมีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของวิชาศิลปศึกษาเป็นอย่างดี ให้การส่งเสริมและสนับสนุนครูผู้สอนใน ทุกๆ ด้านที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน รวมทั้งการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น

4. ครูผู้สอน ต้องมีความรักความเมตตาให้กับเด็กมากเป็นพิเศษ ให้ความเข้าใจถึงสภาพปัญหาบางอย่างที่เป็นปมด้อยของเด็ก หมั่นดูแลเอาใจใส่ ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษาแนะนำ พร้อมทั้งจะเป็นที่พึ่งให้กับเด็กได้ทุกเวลา เมื่อเด็ก ต้องการความช่วยเหลือ และต้องหมั่นศึกษาค้นคว้า หาประสบการณ์เพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อนำเอาเทคนิควิธีการแปลก ๆ ใหม่ ๆ มาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน

ครูผู้สอนต้องเลือกนำกิจกรรมที่น่าสนใจ เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ มีความท้าทายให้เด็กอยากคิดอยากลองทำ ซึ่งกิจกรรมนั้น ๆ ต้องไม่ง่ายหรือยาก จนเกินไป เป็นกิจกรรมที่เด็กสามารถกระทำหรือแก้ปัญหาด้วยตนเองได้สำเร็จ เด็ก จึงจะรู้สึกภูมิใจและเชื่อมั่นในตนเอง

ประเด็นสำคัญประการหนึ่งคือ กิจกรรมที่นำมาใช้ในการเรียนการสอน ควรจะมีความหลากหลาย และครอบคลุมเปลี่ยนไปได้เรื่อย ๆ ไม่ซ้ำซาก จำเจ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย นอกจากนี้ควรจะมีทั้งกิจกรรมที่เป็นรายบุคคล (เดี่ยว) และกิจกรรมที่ต้องลงมือกระทำร่วมกัน (กลุ่ม) ทั้งนี้เพื่อฝึกให้เด็ก

รู้จักการทำงานด้วยตนเอง และการทำงานร่วมกับผู้อื่น รวมทั้งรู้จักบทบาทของการ
เป็นผู้นำผู้ตาม

กิจกรรมที่นำมาจัดควรจะมีทั้งวาดภาพระบายสี ปับ ตัด ปั้น ประดิษฐ์
สร้างสรรค์จากเศษวัสดุและอุปกรณ์นานาชนิด หรือผสมผสานเทคนิควิธีหลาย ๆ
อย่างเข้าด้วยกัน เป็นต้น ทั้งนี้ ต้องอยู่ในดุลยพินิจของครูโดยคำนึงถึงความปลอดภัย
และประโยชน์ที่เด็กจะได้รับ ซึ่งในทุก ๆ กิจกรรม ครูผู้สอนจะต้องจัดเตรียมวัสดุ
อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น สีน้ำ สีเทียน สีเมจิก สีดินสอ จานสี พู่กัน กระดาษวาดเขียน
กระดาษสีต่าง ๆ กาว ฯลฯ ไว้ให้ครบถ้วนและพร้อมเพรียง เพื่อให้เด็กสามารถ
เลือกใช้ได้อย่างอิสระเต็มที่ พร้อมกันนี้ก็ต้องฝึกให้เด็กเป็นผู้มีลักษณะนิสัยที่ดี คือ
รู้จักเก็บล้าง ทำความสะอาด จัดอุปกรณ์เข้าที่ และทำความสะอาดพื้นห้องทุกครั้ง
หลังจากเลิกปฏิบัติกิจกรรม

นอกเหนือไปจากนี้ ครูผู้สอนควรฝึกให้เด็กทุกคนได้รู้จักประเมินคุณค่า
ผลงานด้วยตัวของเด็กเอง โดยเปิดโอกาสให้เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสแสดงความ
คิดเห็นเกี่ยวกับผลงานของตนเองว่าเป็นอย่างไร มีส่วนใดบ้างที่ตนชอบหรือถูกใจเป็น
พิเศษ ส่วนใดบ้างที่ตนคิดว่ายังบกพร่องน่าจะแก้ไขและจะแก้ไขอย่างไร มีผลงาน
ของเพื่อนคนใดบ้างที่ตนชอบ และชอบเพราะอะไร ทั้งนี้ครูผู้สอนต้องมีความสามารถ
มีเทคนิคการใช้คำพูดกระตุ้นให้เด็กแสดงความคิดเห็นออกมาให้มากที่สุด

การฝึกให้เด็กได้รู้จักประเมินตนเองเช่นนี้ จะทำให้เด็กเป็นผู้รู้จักตนเอง
อย่างแท้จริง กล้าคิด กล้าตัดสินใจ กล้าแสดงออก ยอมรับทั้งข้อดีข้อเสียจากผลงาน
ของตนเอง มีความรู้สึกชื่นชมในความสามารถของผู้อื่น พร้อมทั้งรู้จักวิธีที่จะพัฒนา
ความสามารถของตนให้สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อไป

1. ควรจะได้มีการวิจัยติดตามผลการวาดภาพระบายสีของเด็กกำพร้าที่มีปัญหาเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการให้ความช่วยเหลือและแก้ไขอย่างต่อเนื่อง
2. ควรจะมีการวิจัยทดลองเกี่ยวกับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของเด็กกำพร้า
3. ควรจะมีการวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมทางศิลปะประเภทอื่น ๆ เช่น การปั้น การประดิษฐ์ ของเด็กกำพร้าเปรียบเทียบกับเด็กปกติในโรงเรียน

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย